

1987 – פרשת עיזאת נאפסו

מאת: סגן עינב יחיא, היועצת המשפטית למפקדת קצין המשטרה הצבאית הראשי, מחלקת הייעוץ והחקיקה

בשנת 1987 עיזאת נאפסו, קצין צה"ל שהורשע על בסיס הודאתו בעבירות שעניינן בגידה וסיוע לאויב במלחמה, שוחרר ממתקן הכליאה בו שהה במשך כשבע שנים וחצי, לאחר שאומתו טענותיו בדבר אמצעי החקירה הפסולים שהופעלו כנגדו בעת מסירת ההודאה.

רקע עובדתי

עיזאת נאפסו, קצין צ'רקסי בדרגת סגן, שירת בתפקיד קצין מודיעין ביחידת הקישור ללבנון. במסגרת תפקיד זה, נדרש נאפסו לעמוד בקשר עם האוכלוסייה בדרום לבנון ולהפעיל מודיעים מקומיים.

כחודש לאחר שחרורו מצה"ל, בשנת 1980, נעצר הקצין על-ידי גורמי השב"כ. ברקע המעצר עמדה ידיעה מודיעינית, לפיה במהלך שירותו הצבאי היה נתון בקשר עם גורם זר המשוויד לארגון הפת"ח (התנועה לשחרור פלשתיין), קשר אשר לא דווח על-ידו. במהלך החקירה הודה סגן נאפסו בטענות שעלו כנגדו בדבר בגידה, ריגול וסיוע לאויב במלחמה והועמד לדין בבית-הדין הצבאי המיוחד.

ההליך המשפטי

שאלת אשמתו של סגן נאפסו נבחנה במספר ערכאות משפטיות הדיון המשפטי נסב סביב קבילות הודאתו של נאפסו, וזאת מכיוון שנאפסו חזר בו ממנה וטען שהודה במעשים שלא ביצע, בשל אמצעי החקירה שהופעלו כנגדו. לטענתו, אמצעים אלו כללו איומים ואלימות פיזית ומילולית.

במשפט זוטא שהתנהל לבחינת קבילות הודאתו, נטען שיש לפסול את ההודאות לאור השימוש שנעשה באמצעי חקירה פסולים. סנגורו, אלוף משנה במיל' צבי הדר, שהיה בעברו הפרקליט הצבאי הראשי, הסתמך על הוראת סעיף 477 לחוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955, שקבע כי תנאי לקבילות הודאת נאשם הוא שההודאה ניתנה מרצונו הטוב. מנגד, הכחישו חוקרי השב"כ את הטענות בעדויותיהם. בית-הדין קיבל את גרסת החוקרים ועל בסיס ההודאה הרשיע את נאפסו ב-8 פרטי אישום, שעניינם בגידה, ריגול וסיוע לאויב במלחמה.

גורמים בכירים בפרקליטות הצבאית: ספיקות בתיק נאפסו

ל"מעריב" נודע, כי גורמים בכירים בפרקליטות הצבאית גורסים, שהמדינה לא תוכל להתגונן בבג"צ, שכן בתיק קיימים ספיקות רבים לגבי אמינות העדויות שניתנו במרשה וכן החומר שעל פיו הור"שע נאפסו בדין. אותם גורמים אומרים, כי יש לבצע חקירה מקיפה לגבי אמינות הודעותיהם של אנשי השב"כ ושיטות החקירה.

גורם משפטי צבאי בכיר אמר ל"מעריב", כי הוא מקבל את דברי גור"מים בשב"כ, כי בטונו יש להלחם בדרך כים לא מקובלות. דברים אלה, מודגש הגורם, אינם תופסים במקרה של קצין צה"ל, גם אם החשדות שהועלו נגדו היו חמורים ביותר.

מאת יוסף ולטר ואילן בכר, היועץ המשפטי לממשלה, יוסף חריש, הקפויא את טיפולו בפרשת הקצין הצ'רקסי עיואת נפסו והוא ממתין עד לסיום בדיקות שעורכים בעניין זה בפ'רקליטות המדינה ובפרקליטות הצבאית. הפרקליט הצבאי הראשי תת אלוף אמנון סטרשנוב, תחקר בימים אלה את אנשי השב"כ, אשר חקרו את נאפסו ואף הופי' עו כעדים בבית המשפט הצבאי.

תת אלוף סטרשנוב, עוסק באחרונה באיסוף כל החומר הנוגע לפרשה ובדיקת מיכלול העדויות להודעות של החוקרים והנאשם גם יחד במגמה לגבש את עמדת הפרקליטות לקראת הדין בבג"צ.

ידיעה המצטטת גורמים בכירים בפרקליטות הצבאית, בעיתון מעריב מיום 30 באפריל 1987

דינו של סגן נאפסו נגזר לשמונה עשרה שנות מאסר בפועל וגירוש מהצבא, אשר כלל את הורדתו לדרגת טוראי. ערעורו לבית-הדין הצבאי לערעורים נדחה בשנת 1986, לאחר שבית-הדין לערעורים לא מצא לנכון להתערב בקביעות בית-הדין המיוחד.

ימים ספורים לפני מתן פסק-דינו של בית-הדין הצבאי לערעורים, עבר בכנסת תיקון מספר 17 לחוק השיפוט הצבאי. התיקון הקנה לחיילים זכות להגיש בקשת רשות ערעור על ההליכים בערכאות הצבאיות לבית-המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פליליים. על בסיס תיקון זה, התאפשר ערעורו של נאפסו לבית-המשפט העליון בשנת 1987.

לקראת הדיון בבית-המשפט העליון נערכה בדיקה חוזרת בעניינו של נאפסו מטעם השב"כ וביוזמתו, אשר ממצאיה הובילו לבדיקה גם מטעם הפרקליטות הצבאית והפרקליט הצבאי הראשי דאז, תת-אלוף אמנון סטרשנוב, באופן אישי. בדיקה זו נערכה, בין היתר, בעקבות פרשת קו 300 שהתרחשה כארבע שנים לאחר מעצרו של נאפסו והטילה צל על מהימנות העדויות של אנשי השב"כ ושיטות החקירה של הארגון. במסגרת הבדיקה, אומתו מרבית טענותיו של נאפסו בדבר אמצעי החקירה הפסולים שהופעלו כנגדו, למעט הפעלת אמצעים פיזיים ישירים כגון הכאה בבעיטות.

לאור מסקנות הבדיקה, הודיע הפצ"ר, לבית-המשפט העליון, לאחר שנועץ ביועץ המשפטי לממשלה, כי אין בכוונת גורמי התביעה להוסיף ולטעון בעד אמינות ההודאות וקבילותן. גורמי התביעה הגיעו להסדר טיעון עם נאפסו במסגרתו הודה שנפגש פעמיים עם גורם זר לצורך איסוף מידע וכשל מלדווח על-כך לממונים עליו. בהתאם, נקבע בהסדר הטיעון שנאפסו יורשע בעבירות של חריגה מסמכות ועשיית מעשה שעלול לפגוע בביטחון המדינה או בפעולות הצבא.

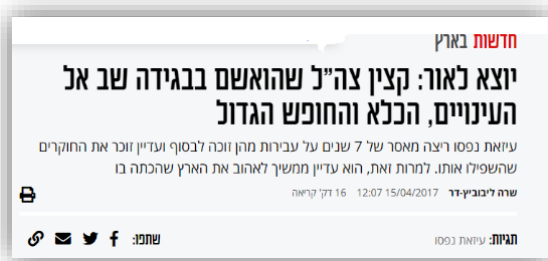
לאור שינוי גרסתו של נאפסו בהסדר הטיעון, שכן בערכאות הקודמות הכחיש כל קשר לאותו גורם זר, ביקש בית-המשפט העליון להסיר כל חשש מפני מתן הודאת שווא. לאחר ששוכנע בית-המשפט שההודאה במסגרת הסדר הטיעון ניתנה באופן חופשי, קיבל את ההסדר בין הצדדים.

הסדר הטיעון לא כלל הסכמה בדבר העונש ההולם והדבר נבחן על-ידי בית-המשפט העליון. בית-המשפט עמד על חומרת מעשיו של נאפסו, שנמנע מלדווח, ולו בדיעבד, על קיומם של מפגשים עם גורם בכיר בפת"ח ובכך העמיד בסכנה את כוחות הצבא. עוד עמד בית-המשפט על כך שראוי היה לבחון את זהות הגורם שיזם קשר עם נאפסו, כדי לבחון מה ידוע על אודותיו, ובנוסף הדיווח נדרש על-מנת להבטיח שאחרים לא יפלו לאותה הטעייה. בית-המשפט הגיע למסקנה שנאפסו לא פעל כמצופה מקצין צה"ל שנתקל בגורם בכיר בארגון עוין והטיל עליו עשרים וארבעה חודשי מאסר בפועל והורדה לדרגת רב-סמל. היות שנאפסו ריצה מאסר למשך תקופה ארוכה מזו, הורה בית-המשפט על שחרורו.

פסק-דינו של בית-המשפט העליון כולל התבטאות חשובה בדבר מחויבות רשויות המדינה להביא בפני הערכאות המשפטיות את האמת. בית-המשפט גינה את התנהלות חוקרי השב"כ, אשר הוסיפו על חטאייהם כשהכחישו בעדויותיהם בבית-הדין הצבאי כי הפעילו אמצעי חקירה פסולים. צוין, כי במעשייהם אלו נטלו מבית-הדין הצבאי את היכולת להגיע להכרעה מבוססת ופגעו גם במעמדו.

חשיבות הפרשה

פרשת נאפסו היא פרשה משמעותית אשר שיקפה את ההשלכות החמורות של פרקטיקות החקירה הפסולות ועדויות שקר של שירות הביטחון הכללי באותה עת. פרשה זו אף מבטאת את הכוח הרב שיש לגוף החוקר פרשיות ביטחוניות ואת האחריות והזהירות הנגזרות מכך. בעקבות הפרשה חלו

תמורות בשיטות החקירה של שירות הביטחון הכללי. מנגד, עצם העובדה שבכירי המערכת המשפטית, והפרקליטות הצבאית בכלל זאת, מצאו לנכון לבחון את הדברים בשנית, להודות בטעות שנעשתה ולחזור בהם מעמדותיהם, משקפת זוויית נוספת וחיונית יותר של הפרשה. התנהלות זו מהווה דוגמה להתנהלות מקצועית וראויה של גופי התביעה.

קישור לכתבה בנושא, עיתון "מעריב", אפריל 2017

בעקבות פסק-דינו של בית-המשפט העליון, הורה היועץ המשפטי לממשלה לפתוח בחקירה פלילית כנגד חוקרי השב"כ בעניינו של נאפסו. בנוסף, לבקשת היועמ"ש על רקע פרשת נאפסו ופרשת קו 300, החליטה הממשלה להקים ועדת חקירה בעניין שיטות החקירה של השב"כ בנושא פעילות חבלנית עוינת, בראשות נשיא בית-המשפט העליון בדימוס, השופט משה לנדוי.

ועדת החקירה ביקשה לבחון הן את שיטות החקירה של ארגון השב"כ והן את העדויות הנמסרות בערכאות המשפטיות בעניין. בין מסקנות הוועדה ניתן למנות את המלצתה שלא להעמיד לדין את חוקרי השב"כ. המלצה זו נסמכה על כך שפעולות החוקרים נבעו מרצון לשרת את הציבור ולא על-מנת לשרת את צרכיהם האישיים. בנוסף, הוועדה חששה שהעמדת החוקרים לדין תפגע באפקטיביות הארגון בפעולותיו לסיכול הטרור. מסקנה זו הובילה את היועמ"ש לסגירת החקירה נגד חוקרי נאפסו. נאפסו עתר בעניין זה לבג"ץ וטען שיש להעמיד את חוקריו לדין הואיל והם חרגו מכל נורמה מקובלת. עתירתו נדחתה.

בנוסף, קבעה הוועדה כי חוקרי השב"כ רשאים להפעיל לחץ פיזי מתון בחקירות חשודים בפח"ע כמוצא אחרון. זאת, בהתאם להגנת הצורך המעוגנת בסעיף 34יא' לחוק העונשין, התשל"ז-1977, ובהתבסס על עמדות גורמים במערכת הביטחון, שסברו שאמצעי זה נדרש לשם שמירה על ביטחון אזרחי המדינה. מסקנה זו הייתה שנויה במחלוקת בציבור והוכרעה על-ידי בית-המשפט העליון בשנת 1999 בבג"ץ 5100/94 **הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' ממשלת ישראל**. בית-המשפט העליון אסר על שימוש בעינויים וקבע שסייג הצורך יכול לעמוד בדיעבד לחוקר שפועל במסגרות המקובלות לחקירות ביטחוניות במצבים מסוימים כגון "פצצה מתקתקת".

מדוע בחרתי בנושא זה?

במסגרת תפקידי כיועצת המשפטית של מפקדת קצין המשטרה הצבאית הראשי, אני עוסקת מדי יום במתן ייעוץ משפטי לגוף אכיפת חוק בעל סמכויות וחובות בלתי מבוטלות. פרשת נאפסו היא פרשה משמעותית, המהווה גם תמרור אזהרה המחייב את כל גופי אכיפת החוק לנקוט משנה זהירות בעת הפעלת סמכויותיהם, כמו גם בביקורת עצמית מתמדת.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- ע"פ 124/87 נאפסו נ' התובע הצבאי הראשי, פ"ד מא(2) 631 (1987);
- בבג"ץ 5100/94 הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' ממשלת ישראל, פ"ד נג(4) 817 (1999). חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס' 17), התשמ"ו-1986;
- ועדת החקירה לעניין שיטות החקירה של שירות הביטחון הכללי בנושא פעילות חבלנית עוינת **דין וחשבון** (חלק ראשון) (1987);
- מרדכי קרמניצר **על חבל דק: המאבק בטרור והמחויבות לזכויות אדם** (2017).